

Asli Ü. Bâli and Hanna Lerner (eds.)

CONSTITUTION WRITING, RELIGION AND DEMOCRACY
Cambridge University Press, 2017., pp. 406

Knjiga „*Constitution Writing, Religion and Democracy*“ predstavlja zbirku radova na temu odnosa države i religije u ustavnim sustavima modernih država. Na neki način, ovdje prikazani radovi zapravo korijene vuku još iz dviju radionica održanih tijekom 2012. g. u Italiji (Rockefeller Foundation Bellagio Center) te potom 2014. u Njemačkoj (Center for Interdisciplinary Research, Bielefeld University). Glavne su urednice ovoga izdanja **Asli Ü. Bâli** i **Hanna Lerner**. Knjiga je, na ukupno 406 stranica, objavljena 2017. g. u izdanju Cambridge University Pressa. Na samom početku nalazi se Kazalo (str. v-vi), zatim Popis autora (str. vii-viii), potom slijedi Zahvala (ix-x), te Uvod (str. 1-26), čime glavne urednice čitatelja uvode u teme kojima se radovi u ovoj knjizi bave. Nakon toga slijedi središnji dio knjige, podijeljen na četiri dijela (str. 27-370). Na kraju je završno poglavlje „Designing Constitutions in Religiously Divided Societies“ (str. 371-396) autorica glavnih urednica, u kojemu razvijaju teoretsku osnovu za bolje razumijevanje inovativnih pristupa pri donošenju ustava u onim društvima koje karakteriziraju religijski rascjepi, ali i za bolje razumijevanje mjesta što ga religija zauzima u procesu donošenja ustava, a sve na osnovi iskustva zemalja predočenih u središnjim poglavljima knjige. Na kraju je knjige Kazalo pojmova (str. 397-406).

Kako smo već kazali, središnji dio knjige sastoji se od četiri dijela. Prvi dio „Part I: Constitution Writing and Religion under Limited Sovereignty“ (str. 27-98) donosi, kako i sam naslov sugerira, ustavna rješenja onih zemalja čiji su ustavi pisani pod jačim oblikom vanjskog utjecaja, odnosno u situaciji kada je njihov suverenitet bio ograničen. Riječ je o Norveškoj (ustav iz 1814.), te o ustavima Japana i Njemačke koji su nastali nakon Drugog svjetskog rata. Drugi dio nosi naslov „Part II: Postcolonial French-Influenced Constitution Writing and Religion“ (str. 99-176) daje pregled donošenja ustava u postkolonijalnim odnosno postimperijalnim okolnostima državnog i društvenog razvoja Turske, Libanona i Senegala. Ustavna rješenja u ovim zemljama bila su u velikoj mjeri pod francuskim utjecajem te inspirana francuskim modelom. U trećem dijelu „Part III: Postcolonial South Asian Constitution Drafting and Religion“ (str. 177-264) autori donose pregled ustava država južne i jugoistočne Azije donesenih nakon okončanja britanske i nizozemske kolonijalne vladavine. Zadnji, četvrti dio „Part IV: Constitution Writing and Religion in Contemporary Middle East“ (str. 265-370) fokusiran je na recentne pokušaje i postupke donošenja ustava u državama Bliskoga istoka i sjevera Afrike.

Spomenuti središnji dijelovi knjige upoznavaju nas s donošenjem ustava u četrnaest država i s različitim rješenjima za kojima su ustavotvorci u tim državama posegnuli kada je u pitanju odnos religije i društva. Razmatra se uloga religije u donošenju ustava, a posebno u onim državama i društvima koja su svjedočila

religijskim sukobima i tenzijama na svome teritoriju. Važno je napomenuti kako ova analiza uključuje, ne samo odredbe konačno usvojenih ustavnih dokumenata, nego i nacрте te prijedloge koji na kraju nisu bili prihvaćeni. Isto tako, prema riječima glavnih urednica, u obzir je uzet i povijesni i politički kontekst svake od navedenih država, uključujući i njihovo nasljeđe iz kolonijalnog ili imperijalnog dijela povijesti. Na taj način čitatelji, uz uvid u konačno prihvaćena rješenja, unesena u ustavne dokumente, stječu još i saznanja o tome koje su alternative bile predlagane i koja su rješenja bila moguća.

Religija i država, a samim time i potreba da se određenim pravilima regulira njihov međusobni odnos, stare su nekoliko tisuća godina. Povijesno gledano, napominju Asli Ü. Bâli i Hanna Lerner, problematika odvajanja religijskih pravila od onih svjetovnih predstavljala je jedno od glavnih pitanja u procesima izgradnje države i njezina moderniziranja, posebice kada je riječ o Europi. Pitanje odnosa države i religije ni danas nije izgubilo na aktualnosti. Upravo suprotno. Religija igra značajnu ulogu u donošenju modernih ustava. Tako se, primjerice, od ukupno 194 ustava, riječ „religija“ pojavljuje u njih 186, a njih 183 u sebi sadrži odredbe o jamstvu religijskih (vjerskih) sloboda. Isto tako, 114 ustava sadrži riječi „bog“ ili neku drugu formulaciju „božanskog“. Iduća važna stvar koju glavne urednice žele istaći jest činjenica da, kada je u pitanju ustavno normiranje odnosa država-religija, kao uzori su uglavnom služili SAD, Francuska i nekoliko primjera drugih zapadnih demokracija. Knjiga, pak, s primjerima nekih drugih država, obasjava i neka druga moguća rješenja, omogućujući i nove teorijske uvide na temelju komparativnog izučavanja različitih ustava. Na taj način lakše je pronaći primjereno rješenje koje će zadovoljiti potrebe konkretnog društva i države. Kao primjer glavne urednice navode slučajeve Senegala, Indonezije i Tunisa, iz čijeg iskustva mogu učiti i druge većinski muslimanske države koje u procesu vlastite demokratizacije namjeravaju konstitucionalizirati odnos između religije i države. To je tek jedan od mnogih primjera kako slučajevi prikazani u knjizi mogu biti na pomoć drugim državama koje baštine sličnu povijest, kulturu ili društvene, političke i gospodarske okolnosti.

Vedran Zlatić, mag. iur.